

КЪМ ИСТОРИЯТА НА НОВОБЪЛГАРСКИЯ ПРЕВОД НА БИБЛИЯТА
(ПРЕВОДАЧЕСКИТЕ БЕЛЕЖКИ НА НЕОФИТ РИЛСКИ)¹

Преводът на Светото писание е сред водещите културни предпоставки за изграждането на новобългарския книжовен език в средата на XIX век, предвид цялостната историческа, политическа и културна ситуация в страната по това време. Преводът на славянската библия на новобългарски в периода на националното възраждане е важен не само за културното самоосъзнаване, за оформянето и налагането на официалния книжовен език, но и за овладяването на нови писмени жанрове и литературни прийоми. И ако се приема, че преводът на Библията от 1871 г.² спомага за налагането на източните говори в основата на изграждащия се книжовен език, за оформянето на поетичността и литературната висота на словото, за естетическото осмисляне на Светото писание, то преводът на Неофит Рилски е първият успешен, общоприет превод на целия Нов завет на новобългарски език³.

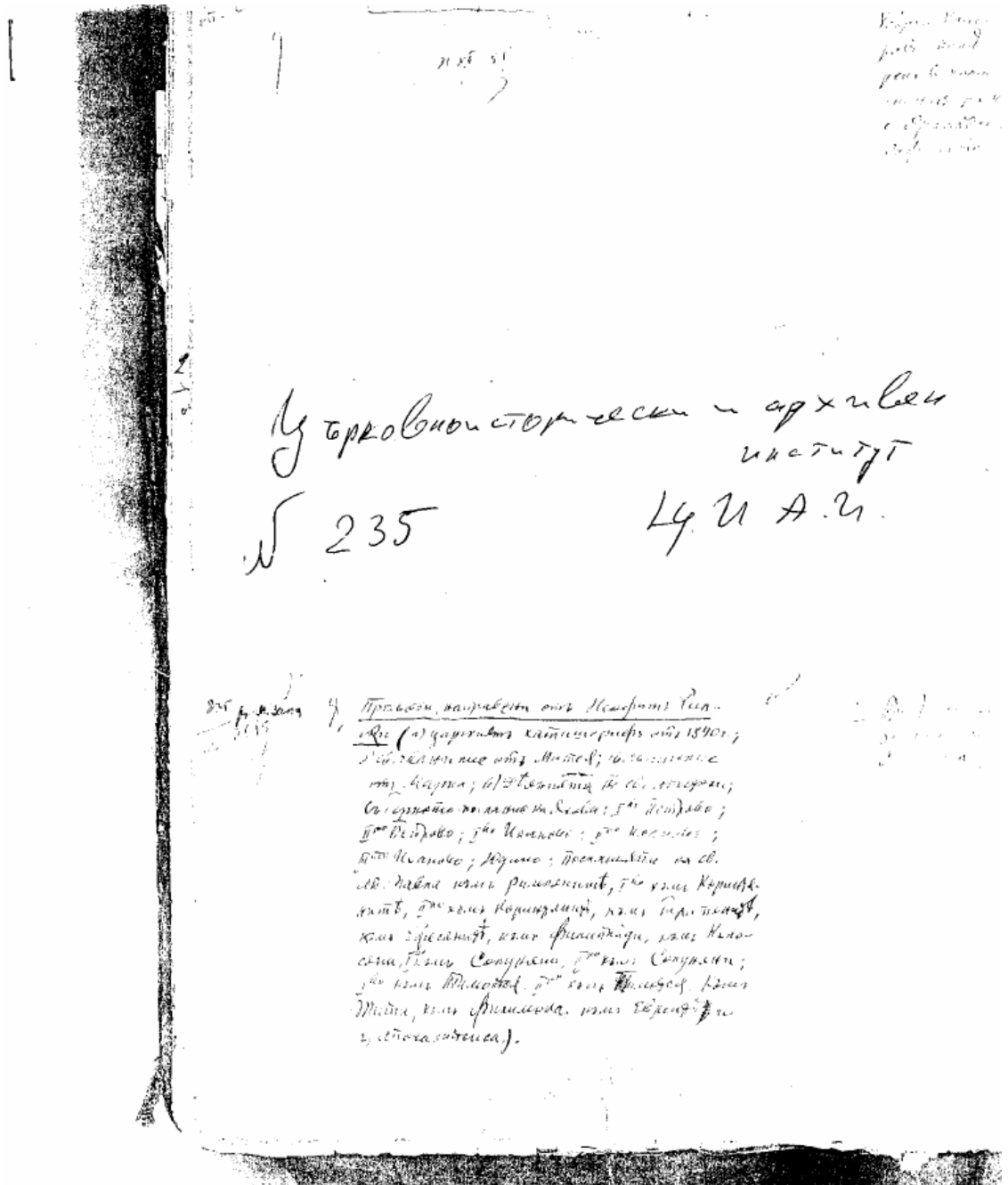
Преводът на Новия завет от Неофит Рилски е осъществен по поръчение и със средствата на Британското и чуждестранно библейско дружество. Той е отпечатан за първи път в Смирна през 1840 г. и до 1859 г., въпреки силната съпротива от страна на Цариградската патриаршия, претърпява шест издания⁴. Този превод има голямо значение за налагането и утвърждаването на новобългарския език в богослужебната практика на Българската църква. Почти до Освобождението той е в църковна употреба и по него се четат откъси от Евангелието и Апостола. Същевременно се използва и като учебно помагало в българското училище.

Преводът на Новия завет от Неофит Рилски е извършен само за две години – от 1835 до 1837 г. (съдейки по датировките, поставени на ръкописния вариант на текста), по време на неговото учителстване в Габрово. През 1835 г. по молба на

Бенджамин Баркер, агента на Британското и чуждестранно библиейско дружество в България, отговарящ за Източна Европа, Търновският митрополит Иларион се обръща към Неофит като към един от най-образованите българи по това време, способни да извършат това боголюбиво дело.

В писмо от 16. 11. 1835 г. от Търновския митрополит Иларион до Неофит Рилски стават ясни условията, на които трябва да отговаря този превод. Това трябва да бъде превод, стриктно следващ оригинала, без парафрази. Затова той му и изпраща един от своите преводи от елински на гръцки език на Новия завет (издаден в Лондон, 1828 г.), за да може Неофит да се упътва в начина на превеждане. Обръща внимание и на факта, че в българския език няма много от думите, нужни, за да бъдат изразени високите мисли на Светото писание. Неофит съответно е призован да не използва чужда, варварска дума, а да остави първообразната, славянска или гръцка, като изготви речник на непознатите думи. Този речник да бъде поместен в края на книгата. Според замисъла той трябва да спазва език, съгласен с граматиката му⁵. По този начин преводът ще може да се използва за преподаване в училищата, за да могат учениците чрез текста на Светото писание да научат и правилата на българската граматика (писмото е публикувано от И. Снегаров 1959, вж. още: Братанов 1994, 1996; Вълчанов 1981; Иванова 1995, 2002, 2006; Кювлиева-Мишайкова 1995; Марковски 1927; Милева 1927; Младенов 1975; Ненкова 1976; Радкова 1975 и посочената от авторите литература).

За цялостната стойност и специфика на творческата и преводаческа дейност, отразени при осъществяването на този крупен и първи по рода си сериозен филологически опит, може да се съди както по беглите бележки в съхранената кореспонденция между Неофит Рилски и митрополит Иларион, така и по запазения първоначален ръкописен вариант на превода, автограф на самия Неофит Рилски.

Ръкописът на Неофит Рилски с първоначалния вариант на превода е открит в зимника на Светия синод. Днес той се пази под № 235 в Църковноисторическия и архивен институт към Българската патриаршия, София (ЦИАИ). В научната литература е описан първо от Сл. Вълчанов (Вълчанов 1981). Авторът дава кратко описание на архивната единица и посочва няколко примера от Евангелието от

Матей с различни уточнения, нанесени от самия Неофит. Той обръща внимание на факта, че тези уточнения съдържат редица екзегетически бележки и лексикални разночетения, които са важни не само за историята на българския език, но и за типа преводаческата дейност, извършена от Неофит Рилски. На два пъти на ръкописа се позовава и Д. Иванова (Иванова 2002:41; 2006).

Под № 235 в ЦИАИ се пазят четири тетрадки, автограф на Неофит Рилски. Първата тетрадка (№ 235а) съдържа българския превод на Гюлханския хатишериф, също дело на Неофит Рилски, публикуван през 1841 г. в Букурещ. Текстът на Новия завет се пази в другите три тетрадки: първата (№ 235б) включва Евангелията от Матей и Марко; втората (№ 235в) – Деянията и Посланията на апостолите; третата (№ 235г) – Откровението на Йоан Богослов⁶. Липсва текстът на Евангелията от Лука и Йоан. Те вероятно са били поместени в отделна тетрадка, която обаче не се съхранява в тази архивна единица.

Целта на настоящото изследване е да се обнародват преводаческите бележки, нанесени от Неофит Рилски в ръкописния вариант на превода на Новия завет. Тези бележки не са включени в печатното издание на текста. До голяма степен те отразяват предварителните напътствия, които Търновският митрополит Иларион дава на Неофит Рилски. Доколкото съществува обширна литература за личността на Неофит, за езиковите, лексикалните, текстологичните и синтактичните особености на новобългарския превод на Новия завет, отразени в неговото печатно издание, тук подобен анализ няма да бъде предложен⁷. Няма да бъде направен и анализ на приведените по-долу бележки към превода. Днес тези т. нар. „бележки“ биха могли да представляват интерес за широк кръг специалисти от най-различни области – филолози, историци, етнологии, богослови.

Бележките на Неофит Рилски са най-разнообразни по тип. Тук – условно – те са разделени на пет големи групи: 1. Пояснения на стари славянски и библейски лексеми; 2. Пояснения на лексеми от гръцки, еврейски, латински произход; 3. Пояснения на собствени имена; 4. Пояснения на мерни единици; 5. Пояснения към

отделни стихове при превода (на отделни думи и словосъчетания и на цели изрази и стихове).

Петте групи са обособени в пет таблици. В първата колона на всяка от петте таблици е означено мястото, където думата или изразът се срещат в текста на Новия завет. Когато една и съща дума или израз се поясняват на няколко места по един и същи начин, то в първата колона са изброени всички места от текста, където се срещат те, а пояснението в трета колона е съответно само едно. Когато една и съща дума или израз се поясняват на различни места по различен начин, то те се посочват поотделно (срв. в първата таблица верига, внезап). Във втората колона се цитира кратък откъс от ръкописа на новозаветния текст на Неофит Рилски. Думата или изразът, които се поясняват, са маркирани и подчертани от автора на това изследване. В третата колона се посочват поясненията към вече маркираните и подчертани във втора колона думи или изрази.

В самия ръкопис Неофит Рилски въвежда бележките си, като поставя знак – скоби и звездичка (*) – в текста след думата или израза, които пояснява. Когато на един лист думите са повече от една, то звездичките са съответно две, три и т.н. – (**),(***). Самото пояснение към тях той помещава под основния текст, отделено от него с разделителна черта, пише и с по-дребен шрифт.

да върватъ Платъ.
 8 Заради това въ срѣща дѣла ще да ѝ постѣгнава
 раниче, (сърбе) смѣла, Платъ, и Платъ:
 и ще да върватъ смѣла: защото ѝ смѣла грѣ отъ, който
 ще ѝ сѣде.
 9 и ще да започватъ и върватъ да ѝ върватъ
 земите, които се възвръщатъ и раскошаватъ се
 нѣа, когато върватъ дѣла на-Опачице ъ,
 10 и ще да ставатъ в дѣла заради сражѣтъ на-мѣла
 и, и ще да върватъ: Горки, Горки (тѣм) Гора Велика Гора
 Вѣдѣла, Гора сѣла, защото въ срѣща тайн дѣла
 сѣра това.
 11 и Платъ ще да започватъ и върватъ
 ятъ да нѣа, защото нѣа всѣ нѣа това то нѣа.
 12 Платъ в дѣла и сѣра, и драгоцѣна камѣнъ бѣа
 сѣра, и вѣра, и Платъ, и Капѣла и Платъ,
 и всѣко дѣла мѣла, и сѣра сѣра в кѣто сѣра
 и сѣра сѣра в драгоцѣна дѣла дѣла, и в мѣла
 и в мѣла, и в мѣла (сѣра).
 13 (нѣа нѣа) Кѣра (сѣра), жѣла, и мѣла (сѣра)
 и мѣла (жѣла), и вѣла, и дѣла мѣла, и мѣла
 сѣра, и мѣла, и дѣла мѣла, и мѣла, и мѣла
 и мѣла, и мѣла, и мѣла мѣла мѣла.
 14 и вѣла мѣла, които мѣла мѣла, и мѣла
 дѣла мѣла, и мѣла мѣла дѣла мѣла мѣла.
 15 Платъ мѣла, които се мѣла сѣра сѣра
 сѣра в мѣла, и мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла

на-мѣла ъ, и ще да Платъ и сѣра.
 16 и ще да върватъ: Горки, Горки (тѣм) Гора Велика,
 който се мѣла вѣла вѣла и Платъ
 и Платъ, и мѣла мѣла сѣра сѣра мѣла
 мѣла и мѣла: защото въ срѣща тайн Платъ Платъ
 на мѣла мѣла!
 17 и сѣра те мѣла мѣла, и сѣра те,
 които Платъ въ мѣла мѣла, и сѣра те, които вѣла
 сѣра, и които Платъ мѣла мѣла мѣла
 да мѣла мѣла.
 18 и мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла и ще да върватъ: Кѣра (сѣра мѣла) Платъ
 на (мѣла) Велика Гора;
 19 и ще да Платъ мѣла на мѣла мѣла сѣра,
 и ще да мѣла сѣра мѣла мѣла, и ще да върватъ:
 Горки, Горки (тѣм) Гора Велика, вѣла който се мѣла
 сѣра те, който мѣла мѣла вѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла, защото въ срѣща тайн мѣла.
 20 мѣла вѣла вѣла мѣла, и мѣла мѣла, и мѣла
 сѣра, защото мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 21 Платъ мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 22 и Платъ мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла

I. ПОЯСНЕНИЯ НА СТАРИ СЛАВЯНСКИ И БИБЛЕЙСКИ ЛЕКСЕМИ

- Деян 10:2 **благотворителство** и богобоязливъ съ сичкѣтъ си домъ еулависъ
- Мт 24:6
Иак 4:1 и ще да ччете **брани**, и слышанъта на-браните ценкове
- Ап 9:9 и имаха **бруни**, като бруни желъзны броня се выка желъзна риза съ която се вблачатъ воините да ги не хваща коршѣмъ и сабля на дженкатъ, по тврски джебе
- Мк 10:25 защото по лестно е да замине **вельвдо** презъ иглени дебелото вѣже на-геміата оуши, нежели богатыю да влѣзе въ царството бжѣ
- Ап 6:15 и царовете земни, и **вельможите**, и богатите, голѣмите челоуѣцы тысяначалниците, и силните, и сичките раби, и сичките свободни скрѣха се
- Ап 18:23 защото торговцыте твои беха **вельможи** земстѣи голѣми челоуѣцы, началници

Ап 20:1 Мк 5:3 Деян 12:6	който даржеше ключатъ на-бездната, и голъма верига въ ржката си	синджиръ
Мт 27:37 Мк 15:26	и тѣриха върхъ главата мѣ, вината мѣ	кабахатъ мѣ
Деян 19:40	защото сме въ бѣда да ны не намератъ виновны за днешнѣатъ бѣнтъ	кабахатлѣи
Мк 14:14	гдѣ е виталицата дето ще да ѣмъ съ оучениците си пасхата	конако
Мк 1:6	и ѣдеше властаре , и медъ дивъ	младоцы, вършины ѿ древесата. зри в Мат.ѣ. Гл. 3
Мк 9:8	и внезапѣ като поглѣднаха, не видѣха вече никого	хапѣнсѣсь
Деян 9:3	внезапѣ свѣтна ѿ небото около негѣ свѣтъ	хапѣнсѣсь – ансѣзданъ
Мт 14:24 Деян 27:15	а геміата беше по средъ морето, и бѣдствѣваше ѿ волныте : защото беше противена вътѣро	ѿ далгите, на-талазите
Мк 4:34	и быде фѣртѣна голема: а волныте се вливаха въ геміата, щото щеше да потѣне вече	талазите, далгите
Мт 2:1	и като се роди иисуса во виѣлеемъ іудейскѣй, въ дните на-ирѣда царя, ето волсви ѿ истокъ дойдоха	мѣдрецы – звѣздохетцы
Деян 13:6	найдоха тамѣ нѣкой волхвъ лже пророкъ Іудеанинъ	магесникъ
Деян 8:9	беше по напредъ въ градѣтъ и правеше волхованіе	магѣа – гѣозъ бояджилѣкъ
Ап 18:23	и сичките народи быдоха прелщени съ твоите волхвованія	магѣи
Иак 4:4	не знаете ли защо мѣрската любовь е вражда на бѣга	дѣшманлѣкъ
Мт 9:12	и Исусъ, като чѣ, рече имъ: не требѣва на здравите врачъ , но на болните	хекиминъ
Мк 2:17	не требѣва на здравите врачъ , но на болните	лѣкаръ, хекимъ
Деян 17:6	защото онія щото възбѣниха сичката вселенная , они дойдоха и тѣка	дѣня

Мк 12:33	и да вбѣча и ближняго своего, като самага себе, повече е това ѿ сичките всесоуженія и жертвы	всесоуженіе се выка, когато изгори цѣло оново штоо приноси на жертва
Евр 1:2	и чрезъ когото е и вѣковете сотвориль	міръ
Деян 21:31	дойде вѣсть до тысящначалникать	хаберъ
Мк 14:15 Деян 1:13 Деян 9:37	и той ще ви покаже горница голема, постлана, готова	чардакъ
Мк 7:32	и приведоха мѣ единъ глѣхъ и гѣгнивъ	пелтекъ
Мк 15:36	и наплни гѣба съ оцетъ, и забодѣ я на тростъ, и напоюваше го	сонгеръ
2 Кор 11:7	защото ви проповѣдвахъ дарба евангеліето хрѣтово	тѣне – бадихава
Рим 13:7	комѣто десетокъ десетокъ	гюмрѣкъ, вама
Рим 13:7	комѣто (сте длѣжни) данокъ , данокъ	харачъ
Мт. 6:12	и прости ни долговете наши, каквото и нѣе ги прощаваме на нашите длѣжници	борчовете
Деян 14:26	ѿ гдѣто беха пратени съ бжїята благодать на дѣлото , което и свршиха	на работата – на сляжбата
Деян 14:18	и съ тїя дѣмы едва предѣмаха народать да имъ не колять жертва	кѣрбанъ
Мт 21:33	человѣкъ нѣкой беше домовить, който насади лозѣ: и вгради го (на околѣ) съ плетъ, и ископы въ него жлебъ и направи кѣла	линь по нѣкои мѣста, а по други корабъ, но корабъ различествѣе ѿ жлебать, защото жлебо е като хамбаръ, а корабо като корыто
Деян 14:13	а жрецо на-дїевыа Гдѣль, но-когото капището беше предъ градъть имъ, привеле юнцы	попо на-язычниците който имъ коле кѣрбанете като на евреее хахамино
Деян 27:39	но согледоха нѣкои заливъ който имаше брегъ	пазѣха – нѣдро морское – кѣлпос греч. денизь кѣлаги – кѣрфѣсъ тѣрски

Деян 16:27	понеже мислеше че са побѣгнали <u>затворените</u>	хапсѡвете
Мт 24:1 Мк 13:1	и приближиха при него учениците мѡ, да мѡ покажатъ <u>зданїята</u> церковни	биниѡте
Мк 4:32	и когато се посѣе, пораствѡва, и бива по големо ѡ сичките <u>зелїа</u>	зеленища, зарзавати
Деян 19:24	защото нѣкой името мѡ димитрій, <u>златарь</u>	кѡюмджїа
1 Тим 4:2	понеже иматъ <u>знакъ</u> ѡ разжежено желѣзо на своята совѣсть	дамга
Мт 26:48 Мк 14:44	а онзи щото го предаваше, даде имъ <u>знаменїе</u>	нишанъ
Иак 1:11	защото ѡгрѣва слѣзнцето со <u>зной</u>	жешчина, горещина, мареня, задѣхъ
Деян 28:30	а Павелъ седе тамѡ цѣлы двѣ години со своето си <u>иждивенїе</u>	со свой харчъ
Деян 21:24 Иак 4:3	и <u>иждиви</u> за нихъ да си ѡбричатъ главыѡте	и похарчи за нихъ
Мт 12:34	защото ѡ <u>избытокать</u> на-сѣрдцето, уста ти говоратъ	ѡ това що артисѡва
Деян 10:10	и като приготвѡваха домакините за ѡденъ, нападна на него <u>изстѡпленїе</u>	когато не е челоѡкъ въ себе си
Деян 10:28	защо е забранено на едного їдеанина да се меша или да ѡвива при <u>иноплеменника</u>	дрѡгоязычникъ – дрѡговѣрецъ
Иак 3:11	да ли <u>источнико</u> ѡ единъ чѣчѣрь источѡва и сладка и горчива (вода)	чешмата
2 Кор 4:7	и имаме това сокровище въ <u>калены</u> сосѣды	глиняны – прѣстены
Деян 17:3	намериха и едно <u>капище</u>	їдѡлски храмъ – жертвеникъ
Деян 16:24	и стисна им нозете въ <u>клада</u>	въ томрѡкъ
Деян 19:35	и като усмири градскїо <u>книжникъ</u> народатъ рече	въ тѣрското стои “диванъ кїатипи”

Ма 24:38	до онзи день, въ който Нѡе влѣзе въ <u>ковчагъ</u>	въ геміата щото беше сам той направиль
Деян 9:43	а той преседе доволно време во Іупіа ѡу нѣкогѡ Сімѡна <u>Кожевника</u>	табака
Деян 8:28	и седеше на <u>колесницата</u> си и четеше пророка Исаїа	каляска – хинтофъ – кѡчїа
Деян 28:1	и когато се избавиха ѿ <u>кораблекрѡшенїето</u> които беха съ Павла	кораблекрѡшенїе се выка, когато се потопа нѣкоя геміа
Ап 18:13	(никой не кѡпѡва) <u>корицѣте</u>	дарчинъ
Мк 4:38 Деян 27:41	а той беше на <u>кормата</u> , и спаваше на возглавницата	корма се выка, заднята страна на-геміата беше кормата, сирѣчь на кѡчатъ на-геміата. греч. πρῶμνῃ
Деян 27:40	и развѣрзаха вѣзлата на- <u>кормилата</u>	на дѡманите
Иак 3:4	и макаръ че се тласкатъ на самъ на тамъ ѿ силните вѣтрове, обращат се съ малко <u>кормилце</u>	дѡманче
Деян 27:11	но сотнико помного слѣшаше <u>кормчїатъ</u> и навклиратъ	дѡменджїата
Ап 18:12	и секой сосѣдъ ѿ <u>кости слонови</u>	ѿ фїлдишъ
Деян 27:29	фѣрлиха чѣтыри <u>котвы</u>	желѣзата на геміата
Деян 21:34	заповѣда да го водатъ въ <u>крѣпостѣта</u>	въ калето
Мт 26:4 Мк 14:1	и совѣтоваха се да фанатъ Исѡса съ <u>лестъ</u> и да го убїятъ	съ измама
Мт 27:64	и ще да бѣде послѣднѣята <u>лестъ</u> по лоша ѿ первата	лѣжа
Мт 27:33	и когато дойдоха на мѣсто нарицаемое Голгоѡа, което ще да рече <u>лобно мѣсто</u>	лобъ се выка чѡловѣческа глава ѿ мертвъ чѡлѡвѣкъ, когато встане самѡ кокало голь, като една картѣна, въ славенското еѡаггелїе стои “кранїево мѣсто” ѿ гречески “Κρανίου Τόπος”

Мт 25:3	и лядыте, които земаха свѣтилниците си, не зеха съ себе си <u>масло</u>	зейтинъ
Мт 10:34	не дойдохъ да фърлимъ миръ, но <u>мечъ</u>	сабля
Мт 26:7	дойде при него една жена, която имаше стѣкло съ <u>многоценно</u> миро	многѡ скъпо
Мт 24:27 Ап 4:5	защото, каквото излази <u>молніята</u> ѿ востокъ, и являви се дори до западъ	светкавицата
Мт 28:3	и беше лицето мѡ като <u>молнія</u> , и облекло мѡ бѣло като снѣгъ	блескъ, блистаніе, светкавица
Мт 5:46 Мт 9:10 Мк 2:15	защото ако обычатъ оныя, щото вы обычатъ, каква мѣзда имате; не праватъ ли това истото и <u>мытарите</u>	гюмръкчїите
Мк 6:8	нито торба, нито хлѣбъ, нито <u>мѣдь</u> на поясатъ	сирѣчь мангъри, банове, пары
Ап 18:12	и секой сосѣдъ ѿ драгоценно дърво, и ѿ <u>мѣдь</u>	бакъръ
Мк 13:24	слънцето ще да потемнѣе, и <u>мѣсяцо</u> не ще да даде свѣтлостъта си	мѣсячината
Мт 23:23	защото земате десетокъ ѿ <u>мятвата</u> , и ѿ копрецатъ, и ѿ кмїонатъ; и вставихте по тешките (работы) на-законатъ, сѣдѣтъ, и милостъта, и върата	цоцонъ, діозмосъ, нане
Иак 1:18	за да бѣдеме (като) нѣкой <u>начатокъ</u> на-неговите созданїя	трѣфанда
Мт 13:47	паки прилича царството небесно на <u>неводъ</u> , който быде вфърленъ въ морето, и собра ѿ секаковъ родъ (рыбы)	мрежа, серкма
Деян 24:16	затова се азъ мѣчимъ да имамъ всегда <u>непорочна</u> совѣсть	безъ кѡсъръ
Мт 24:19 Мк 13:17	и тешко и горко на <u>непраздните</u> , и на онїя, които доятъ въ онїя дни	на тешките
Деян 23:34	и попыта (павла) ѿ коя е <u>область</u> , и развѣ защо е	епархїа – вилаеть

ῥ Кілікіа

Мк 14:1	и по два дни послѣ беше Пасхата, и <u>опръсноцыте</u>	прѣсните безквасните хлѣбове, които правать еврееа, когато празднвать пасхата
Мт 26:17 Деян 12:3	и въ первыаь день <u>впрѣсночныаь</u> пристѣпиха оученицыте Исусови	когато празднвать еврееа съ прѣсны хлѣбове пасхата си
Деян 16:3	и зема та го <u>вбрѣза</u>	направи го снеть
Деян 27:19	со своите рѣце исфѣрлихме сичките <u>орвдія</u> кораблени	халатите на-геміата
Мк 7:15	никоя вещь, която влази изъ вѣнъ въ чловѣка, не може да го <u>вскверни</u>	да го вмѣрси
Ап 21:14	и стѣната на-градѣть имаше дванадесеть <u>основанія</u>	темели
Иак 1:21	затова ῥфѣрлете (ῥ себе) секаква нечистота и <u>остатокъ</u> на злобата	остатокъ – артисало нѣщо, артѣкъ
Мт 19:28	истина ви дѣмамъ защо вые, които сте пошли по мене, въ <u>пакибытїето</u> когато седне сынъ чловѣческїй на престолатъ на-славата си, ще да седнете и вые на дванадесять престолы	въ второто пришествїе
Тит 3:5	но ῥ своята си милость, съ банята на- <u>пакирожденїето</u> и съ вбновленїето на-святагῥ дѣха	со святое крещенїе
Мк 14:51	идеше по него, вблечень съ <u>плащаница</u> по голѣ	чаршавъ
1 Йоан. 2:20	и вы имате <u>помазенїе</u> ῥ святагῥ, и знаете сичко	и вые сте навчени
Мк 6:45	и абїе <u>понѣди</u> учениците си да влѣзатъ въ геміата	накара
Гал 2:4	за да не фѣрлятъ (паки) подъ <u>порабощенїето</u>	сир. подъ старыаь законъ
Иак 1:11	понеже се влачи и прелцава ῥ своята си <u>похоть</u>	желанїе
Мт 23:15	защото преходите морето, и свхата земля, да направите единого <u>пришелца</u> , и когато стане, правите го сынъ на геенната два ката ῥ васъ	който е дошелъ ῥ едно отечество въ дръго

Ап 21:11	като камень ъспїсь <u>прозраченъ</u>	който се прозърта
Мт 26:6	ѡиде Исусъ въ виѳанїа, въ къщата на-сїмѡна <u>прокаженнагѡ</u>	прокаженъ се выка, който е съ една рана ѡ главата до нозете, падате ѡ тѣлото мѡ, като рыбени люспы
Деян 16:16	и имаше дѡхъ <u>пытливъ</u>	дїаволь, дето прорича
Деян 9:11	стани та иди на <u>пжтатъ</u> , който се выка правъ	на сокакать
Мт 18:32	<u>рабе</u> лѡкавый, сичката длѡжнина ти простихъ, защото ме ѡумоли	слѡго
Мт 20:27	и който иска да е въ васъ первый, да бѡде вамъ <u>рабъ</u>	хизметкяръ
Мк 15:27 Деян 21:38	и заедно съ него распнаха два <u>разбойника</u>	хайдѡти, кеседѡи
Мк 11:17	а вые го направихте пещера <u>разбойническа</u>	хайдѡчка
Мт. 7:16	ѡ плодовете имъ ще да ги познаете. или ѡбиратъ ѡ тѡрнѡ гроздїе, или ѡ <u>репее</u> смоквы	тернїе, което се выка ляпка
Мт 24:69	и дойде при него една <u>робыня</u> , и рече мѡ	хизметкярка
Деян 6:1	и въ тѡя дни когато се ѡмножиха ѡченицыте, быде <u>ропганїе</u>	негодованїе – мрѡмнанѡ
Деян 14:23	и като <u>рѡкоположиха</u> свѣщенницы на секоя церква	хїротонисаха – запопиха
Ап 6:4	и излѡзе дрѡгъ конъ <u>рыжь</u> , и даде се (власть) на оногова, който седеше на него, да вдигне миратъ ѡ землята	червеникавъ
Деян 9:39	и показѡваха мѡ <u>рызыте</u> и дрехите, които имъ правеше Серна когато бше со нихъ	кошѡлите
Деян 9:5	мѡчно ти е да риташъ срещѡ <u>рѡженъ</u>	шишѡ – шило
Ап 17:6	и видехъ жената, че беше се упила ѡ крѡвѡта на-свѣтїите, и ѡ крѡвѡта на- <u>свидѣтелите</u> Исусови	на мѡченицыте
Мт 25:1	тогава ще да се ѡподоби царството небесно на десетѡте дѡвы, които земаха <u>свѣтилниците свои</u>	лїхнарете си

Деян 5:1	а нѣкой человекъ, името мѣ Ананїа, съ жената си Сапфіра, продаде <u>село</u>	чифликъ – мяшіа – мюлкъ
Мт 19:12	защото има <u>скопцы</u> които такъ са се родили ѿ оутробата майчина си	скопени, хадъми
Рим 16:1	предавамъ ви жива сестра наша, която е <u>служителница</u> на кенхрейската църква	діаконїа
Деян 12:13	излѣзе една <u>служкиня</u> името и рода, да послѣша кой е	хизмикърка
Деян 16:16	срѣтна ны една <u>служкиня</u>	орфана – хизметкярка
Мт 21:19	и като виде една <u>смоковница</u> на пѣтатъ, ѿиде при нея	смоква древо
Иак 1:1	<u>соборное</u> послание	общо
Иак 2:25	не въправа ли се ѿ дѣлата, понеже прїя <u>соглядатели</u>	шпїонете – чашитете
Мт 24:49	и начне да бїе <u>сослужителите</u> си, и да ѣде и пїе съ пїѣниците	капи юлдашите си
Мт. 8:5 Деян 10:1	и като влѣзе Исъсъ въ капернаумъ, дойде при него <u>сотникъ</u> и молеше го	стоначалникъ, юсъбашїа
Деян 21:32	а той тоя часъ зема воины и <u>стоначалницы</u>	юсъ-башїи
Мт 27:65	имате <u>стражи</u> , идете оутвердете го каквото знаете	чѣвачи, вардачи
Мт 25:35	оужаднехъ, и напоихте ме: <u>страненъ</u> бѣхъ, и воведохте ме въ домъ свой	ѣбанджїа
Деян 28:23	дойдоха при него мнозина въ <u>страннопрїемницата</u>	въ ханатъ гдѣто беше кондисаль
Деян 21:35	и когато дойде на <u>стѣлбата</u> , воините го вдигнаха	на басамацыте
Деян 2:45	и стоката и <u>стяженїята си</u> продаваха, и раздаваха на сичките	мюлковете си – чифлицыте си
Ап 21:12	и имаше <u>стѣна</u> голѣма и висока	кале
Иак 1:26	но прелщава сѣрдцето си, неговото благочестїе е	праздно – лъжливо

свето

Ап 3:3	защото ако не бодрствувашъ, ще дойдемъ вржхъ тебе като <u>татъ</u>	хайдѣтинъ
Ап 16:15	ето, азъ идемъ като <u>татъ</u>	хайдѣтъ
Деян 16:19	фанаха павла и сіла и завлякоха ги на <u>торжището</u>	на пазаратъ
Мк 12:1	и загради го наоколн съ плетъ, и ископа въ него <u>точило</u> , и согради къла	жлебъ, линъ
Деян 16:35	и като самна, пратиха воеводите <u>тоягоносците</u>	мъзърете – гавазете, въ славенското стои “паличници”
Мт 27:29	и въ десната мѣ рѣка дадоха <u>тростъ</u>	трѣстика, трѣстъ
Мт 24:28	защото дето е <u>тряпа</u> тамо ще да се собератъ и орлите	мѣрша, лешъ
Мт 27:54	като видеха <u>трѣсать</u> , и оныя работы щото быдоха, оуплашиха се многѣ	землетрясеніето
Мт 10:8	<u>тѣне</u> пріяхте, тѣне давайте	бадихава
Ап 21:6	азъ ще дамъ на жадныатъ (да піе) <u>тѣне</u> ѿ источника на-животната вода	бадихава = харісма = даромъ
Деян 27:10	ще да бѣде съ много бѣда, и съ голѣма <u>тщета</u>	зараръ
Ап 19:18 Деян 21:31	за да изедете снагите на-царовете, и снагите на-силните (юнацы), и снагите на- <u>тысященачалниците</u>	на бинбашіите
2 Петр 1:13	до гдѣто се нахождамъ въ тая (<u>тѣлесна</u>) <u>хижина</u> да вы възбѣждавамъ съ воспеменѣваніе	въ тѣлото
Деян 4:11 Деян 26:26	той е камень оукоренный ѿ васъ зидатели, на който быде глава на- <u>оугалать</u>	глава кѣошето – кѣоше баши
Иак 3:5	така и языко малокъ <u>оудъ</u> е, но голѣмы работы може да направи	оудъ се выка сека часть въ тѣлото
Деян 26:29	каковъто самъ и азъ, всвѣнъ тія <u>оузы</u>	оковы – вериги – врѣски
Деян 12:10	като излѣзоха и заминаха една <u>улица</u> , абіе ѿстѣпи	сокакъ

	ṽ neḡw aḡḡlo	
Иак 3:4	обращат се съ малко кормилце на кждето иска намъренїето на <u>оуправителятъ</u>	на-дюмянджіата
Ап 2:28	и ще м8 дамъ <u>оутренната звѣзда</u>	зорницата
Мк 12:41	и като съдна срещѡ сокровищното <u>хранилище</u>	народната, или церковната каса
Деян 18:3	и понеже имаха <u>еднакво хѡдожество</u> , седеше оу нихъ, и работеше	еднаковъ занаятъ
Ап 18:22	и никой <u>хѡдожникъ</u> ṽ всяко хѡдожество не ще да се намери веке въ тебе	занаятчіа
Деян 2:30	закле бѣгъ, защо ṽ плодѣтъ, на- <u>чреслата м8</u> да воздвигне хрѣта по плоть	ṽ слабината м8, ṽ половината м8, ṽ белѣта м8
Мт 21:16	защо ṽ устата младенчески дѣтински, и ṽ онїя, щото <u>цыцать</u> , совершилъ си хвала	ссычать ṽ словен. –ссы
Деян 18:3	защото хѡдожеството имъ беше да правать <u>шатры</u>	чаджры – сирѣчь занаято имъ беше чаджрждилжкъ
Мк 14:51	и единъ нѣкой <u>юноша</u> идеше по него	момче, ергень, момикъ
Мк 10:33	и ще да го восядать на смерть, и ще да го предадать <u>на языцыте</u>	на ѡзычниците, на невѣрниците
Мт 18:17	и ако непосляша и церквата имай го като за <u>ѡзычникъ</u> и мытарь	невѣрникъ, поганинъ
1 Тим 6:1	сичките роби, които се намерѣватъ подъ <u>яремъ</u> , требѣва да воздавать секаква честь на своите господари	подъ власть

II. ПОЯСНЕНИЯ НА ЛЕКСЕМИ ОТ ГРЪЦКИ, ЕВРЕЙСКИ, ЛАТИНСКИ ПРОИЗХОД

Деян 13:7	който се нахождаше кодъ <u>анѡпата</u> Сергїа Павла	проконсълъ – игемѡнъ – аянинъ
Мк 16:1	къпиха <u>ароматы</u> да идать да помажать Иисуса	благовонны ствари, мѡрїсмы

Деян 17:19	и фанаха го та го заведоха на ареопагъ	ареопагъ е было съдилище во Аѳина ѿ много избрани лица, гдѣто се е съдило праведно
Мк 5:22	дойде единъ ѿ архисинагъгите , името му Іаиръ	ѿ началниците на-соборището
Мт 15:17	защо секо нешто, што влиза въ ѹстата ти, вмѣщава се въ корематъ, и презъ афедрѡнатъ излази	презъ проходното чрево
Деян 28:11	и имаше знакъ дѡскъры	имаше нишанъ касторъ и полюксъ
Ап 19:13	и ѡблечень беше въ дреха вапсана съ крѡви	боядисана
Иак 3:6	понеже самъ се запалѡва ѿ геената	ѿ вѣчната мъка
Мт 17:24	пристъпиха при Петра, онѡя што сбираха дѡдрахмыте и рекоха	даноцыте
Деян 20:28	и сичкото стадо, надъ което вы е дѣхъ сѣгѡй поставиль епископы	надзиратели – пастыри
Деян 28:3	една ехідна излѣзе ѿ топлината, и ѹлове се за рѣката му	люта змѡя – осойница
Еф 4:11	и той е расположилъ едни (да са) Апостоли, а дрѡги пророцы, а дрѡги евангелѡсти	благѡвѣстницы
Деян 8:27	и ето единъ челоѡкъ ѿ еѳѡпѡа, евнѡхъ , велможа на-еѳѡпската царица Кандакѡа	скопецъ, скопень, хадѡмъ
Мт 27:2	и като го вѣрзаха, заведоха и предадоха го Понтѡйскомъ Пѡлатъ игемѡнѡ	властелинѡ
Деян 24:24	дойде филѡзъ съ дрѡсилѡа жената си която беше ѡдейка	еврейка
Ап 3:18	и помажи си очите съ колѡрѡи да видишь	колѡрѡй естъ едно лекарство, съ което се лекѡватъ очите
Деян 16:12	а ѿ тамѡ въ фѡлѡппы, който е пърѡый градъ	колѡнѡа е латѡнска рѣчь, и значи

	на-тая часть македонска, и римска колѡнїа	населенїе. и такѡ римска колѡнїа. ще да рече римско населенїе
Ап 18:13	и лїванатъ	ладенъ
Мт. 6:24	не можете да работите на бѣга и на мамѡна	на богатството
1 Кор 16:22	да бѣде проклетъ, (съ тая клетва) маринъ Аѡа	Гдѣ нашъ прїиде: сѡрки рѣчи
Ап 18:12	и ѡ желѣзо, и ѡ мраморъ	мермаръ
Ап 18:13	и мурото	моръ сафи
Деян 27:11	но сотнико помного слѣшаше кормчїать и навклиратъ	раизинать – господарьать на-гемїата
Деян 7:8	а Исаакъ (роди) Іѡкова, Іѡкѡвъ дванаесете патрїарси	тѣка патрїарси се размѣватъ, началници на-племената, на-колѣната
Деян 16:16	името и людїа, която продаваше порфирѡ	червена боя – червленица – багряница
Деян 20:17 1 Тим 5:17 Тит 1:5	та повѣка пресвѣтерыте церковны	священниците – поповете
Мк 15:16	и земаха го воините, и ѡведоха го внетре въ дворатъ, което е претѡръ	дїванъ, римское светилице
Деян 24:1	и по петъ дни послѣ дойде Архїереи Ананїа со старѣйшиныте и съ нѣкой риторъ тертѡлль	вѣтїа – ораторъ – стрѣпїй
Ап 4:3	и онїй, който седеше (на престолатъ) беше подобенъ на ѡсписъ и на сардисъ камень	якѣтъ по тѣрски
Деян 7:43	но земахте скинїата молохова, и звѣздата на-вашегѡ бѣга ремфана	церква ѡ чадѣръ, която се преноси ѡ мѣсто на мѣсто
Мк 6:27	и тоя часъ прати царо спекѡлаторъ , и заповеда да мѡ се донесе главата	целатъ
Мк 6:3	не е ли тоя тектѡно , сынъ марїинъ, и братъ	дѡлгеръ, древодѣлецъ

ІАkwвovъ

Мт 21:12	и испѣди сичките, които продаваха, и кѣпѣваха въ церквата, и трапезыте на-сарафите собори	бештахтыте
Мк 6:39	и заповѣда имъ да ги направатъ да наседатъ сичките на трапезы на трапезы на зелената трава	на софры на софры
2 Тим 4:13	когато дойдешъ донеси фелонатъ който самъ ѡстави въ трѡда у Карпа	горня дрѣха – или церковень фелонъ
Ап 1:15	и нозѣте мѡ подобны халколѣванѡ , като въ печи разжежени	мѣдъ (сирѣчь бакѣръ) Аравійская, зри въ словарь церковный пространное за нея изясненіе
Ап 9:17	и оныя, които седѣха на нихъ, които носѣха брѡни огненны и ѡакіноѡвы и жѡпелны	имаха сирѣчь ценкъ като огнь, и като зѡмпѣль цвѣтъе, и като кюкюртъ

III. ПОЯСНЕНИЯ НА СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Ап 1:4 Деян 16:6	Іѡаннъ (пише) на седмѣте церкви, които са во Азія	въ Анадоллѣкатъ, (който се вика мала асіа)
Деян 23:31	и заведѡха го презъ ноца въ Антѣпатрѣда	въ Антѣпатроватъ грѣ
Ап 9:11	който се именѡва еврейски Аѡаддѡнъ, а грѣчески Аполлѡнъ	гѣбитель
Деян 28:15	излѣзоха да ны посрѣщнатъ дори до Апѣевыатъ чортъ, и трите корчемницы	мѣсто въ римъ което се нарича апѣевъ торгъ, сирѣчь апѣева чаршіа, а трите корчемницы, три механы, или ханове
Ап 16:16	и собра ги на мѣстото, което се нарича еврейски Армагеддѡнъ	гора наказанія = оубиенія
Деян 19:24	понеже правѣше храмовѣ сребѣрны на Артемѣда	диана богиня еллинская
Деян 17:10	и братѣята тоя часъ презъ ношѣта	която се вика верѣа сега, или фере

	испратиха Павла и сіла въ Беріа	по тврски
Мт 4:25	и послѣдѣваха по него много народи ѿ галїлеа, и ѿ декаполь , и ѿ Іерусалимъ, и ѿ Іудеа, и ѿ одонадната страна Іорданска	въ славенското стои, и ѿ десяти градъ, сирѣчь ѿ десетите градове. но здѣ декаполь не се размѣва за десетъ градове, но за единъ, въ рвсското стои, изъ десятоградїя
Деян 27:8	стигнахме на нѣкое мѣсто, което се выка добро пристанище	добръ ліманъ
Деян 14:12	и наричаха варнава діа	юпитеръ
Деян 20:2	и оутѣши ги съ много дѣмы, дойде въ еллада	еллада се выка греческата земля – греція
Мк 13:3	и като седеше той на гората елевнска	гора елевнска, ще да рече, гора ѿ маслични дресеса
Деян 1:12	ѿ гората, която се нарича елевнъ	елевнска – маслична
Деян 14:12	и наричаха варнава діа павла ерміа	меркврїй
Деян 21:1	ѿвезохме се и дойдохме правъ въ квсѣ	истанъ кїой ада
Деян 27:7	проплывахме ѿдолѣ подъ критъ	гиритъ адаси
Деян 13:4	а ѿ тамъ ѿплываха въ квпръ	въ квбржсѣ
Деян 27:4	провезохме се ѿдолѣ подъ квпръ	квпросѣ – квбржсѣ адаси
Деян 4:36	и беше Левїтъ, родомъ Квпрянїнъ	квбржслїа
Деян 28:1	тогава размѣха, защо оный островъ се именѣва мелїтъ	малта
Мт 16:18	и азъ ти дѣмамъ: защо си ты Петръ и на тоя камень ще да соградимъ церквата моя	сирѣчь камень
Деян 27:7	ѿдолѣ подъ критъ срещъ Салмвнъ	мысѣ, такъ называемый въ критъ
Деян 20:15	а въ дргїатъ день се ѿвезохме въ самосѣ	сѣсамъ адаси
Мк 4:15	абїе дохожда Сатаната и зема словото посѣяното въ сердцата нїхнї	дїаволо

Деян 15:14	сѹмевнѣ изъви, каквѣ бѣ първи пѣтъ е благоволилѣ да избере народѣ	въ русскіятѣ и въ сербскіятѣ преводѣ стои “симонѣ” негли симонѣ петрѣ размѣется
Деян 19:9	и начна да проповѣдѣва секи день въ училището на-единогѣ който се именѣваше Тѹраннѣ	понеже тѹраннѣ по гречески значи мѣчитель или властитель, зато въ славенските изданія стои преведено “во оучннцн мѣчнтеля нѣкоегѣ” а ѿ долѣ назначено, властителя. но тѣка е собственно име, и зато не требѣва да се преводи знаменованіето мѣ на дрѣгѣ языкѣ, каквото що не е измѣнено въ никой преводѣ.
Деян 20:5	они, понеже ѿидоха напредѣ, чакаха ны въ трѣлада	тѣрски се выка, ески стамболѣ
Деян 20:15	и на оутрешніятѣ день стигнахме срещѣ хїо	сакѣзѣ
Деян 7:36	като сотвори чѣдеса и знаменія въ землята егѣпетска, и въ чермное море	червеното море. тѣрск. кѣзѣлѣ денизѣ

IV. ПОЯСНЕНИЯ НА МЕРНИ ЕДИНИЦИ

Мк 12:42	и дойде една вдовица сиромашиня, и фѣрли двѣ асприцы, които чинатѣ единѣ кодрантѣ	речи го една, или половина пара. а кодрантѣ е латїнска рѣчь, и значи една четвѣртѣ ѿ ассарїа, чѣтыри кодранти праватѣ единѣ ассарїи, а десять ассарїи, една драхма еллинска. оубѣ единѣ кодрантѣ може да е равенѣ съ половина пара, или съ аспра и половина
Ап 6:6	(да бѣде) една мѣра пшеница за (единѣ) динарѣ	кило
Ап 6:5	и оный, който седеше на него даржеше въ рѣката си мѣрило	теразїа
Мт 20:2	и кога согласи съ работниците по пѣнязѣ на день, прати ги въ лозѣто си	речи го по грѣ (под него, задраскано, но се чете)

		по динарь. въ гречес. а нѣ можеме да го речеме по грошъ, споредъ сегашните надници, а динарь не стрѣва толко, защото на онова време е стрѣвалъ само три и полъ оболы (сир. три пары и $\hat{\rho}$)
Деян 27:28	и като премѣриха дълбочината намериша двадесять <u>сажена</u>	растегъ – кълачь по тѣрски
Мк 14:11	и вѣщаха мѣ се да мѣ дадатъ <u>сребреници</u>	пары, грошове
Деян 8:18	принесе имъ <u>сребро</u>	пары
Ап 14:20	шестъ хіляды и шести стотини <u>стадіи</u> на далече	единъ стадій съдържава сто сажени (растежи), или 600 нозъ
Мт 25:15	и на едного даде петъ <u>таланта</u> , на другиги два, а на другиги единъ	речи ги петъ хіляды гроша
Ап 16:21	и градъ голѣмъ, (тежокъ) колкото <u>талантъ</u> падна ѿ небото на человѣците	колкото едѣ кантаръ

V. ПОЯСНЕНИЯ КЪМ ОТДЕЛНИ СТИХОВЕ ПРИ ПРЕВОДА

1. На отделни думи и словосъчетания

Мк 15:43	дойде Іѡсифъ, който беше ѿ Арїмаѣеа, <u>благообразень</u> совѣтникъ	честень, честнолъпень
Иак 1:9	сиромахо <u>братъ</u> да се хвали съ высокото си достоинство	хрїстїанинь
Мк 12:29	гдѣ бгѣ <u>вашъ</u>	въ греческ. стои, нашъ, $\hat{\omicron}$ θεὸς ἡμῶν, и въ простогреч. κύριος ὁ θεὸς μας, и во влаш. домнезевль нострѣ. не знамъ защо въ славянските стои, вашъ.
Мк 9:18 666	и дето го фане, разтрошѣва го, и пѣна тече изъ ѡустата мѣ, и скѣрца со зѣбите си, <u>вдѣрѣва се</u>	въ греческото стои “καὶ ξηραίνεται” и изсѣхнѣва. и въ русското, и во влашк. такожде, но въ славенското “н ѡцѣпѣнѣваѣтъ” което не значи ξηραίνεται но ναρκούται зато се преведе тѣка вдѣрѣва

		се, споредъ славенското
Мк 6:21	и като се слъчи единъ день, способенъ, когато Иродъ, правеше вечера заради деньтъ на- рожденіето си	оугощеніе, зиафетъ
Кол 4:5	размно се вбходете съ внѣшните и искъпвайте времето	които не са хрїстїане
Мт 24:39	и неразъмѣха, і докле дойде водата и вдигна сичките: така ще да бжде и дожданѣто на сына человѣческагѡ	въ греческ. стои ὁ καταλυλισμὸς, сирѣчь потопо. и въ рѣсск. потопъ. и во влашк. такожде потопяль.
Мт 3:4	а самъ-си іваннъ имаше облеклото си ѿ камилски косми, и поясъ ѿ ремикъ около кръстатъ си: а нѣстїето мѡ беше властаре и медъ дивъ	а нѣкои говорятъ защо е ѣль скачки каквото що стои и въ рѣсск. истолкввано така „акрїды, родъ саранчи”, сир. нѣкій видъ на скакалцы, защото ἀκρίδες по гречески
1 Тим 6:2	а които иматъ вѣрни господари, не требва да не маратъ за нихъ	хрїстїане
1 Кор 5:12	защото, каква должностъ имамъ азъ да сѣдимъ и внѣшните	които не са хрїстїане
Мк 10:30	който не ще да прїиме стократнѡ сега въ това време въ гоненїето	тъка е достойно примѣчанїя, каквѡ славенските изданїя несогласвватъ по междѡ си. защото въ едни стои по нзгнанїн, а въ дрѡги, во нзгнанїн. а въ еллинските μετὰ διωγμῶν множественнѡ, което се преводи по славенски, со изгнанїями – или съ гоненїями, и въ простогречески е преведено με διωγμοῦς, такожде и во влашкото, кѡ гонирї, като греч. но тъка се встави, като що е въ по вехтите славенски изданїя.
Юда 1:8	понеже виждатъ снища всквернѣватъ си тѣлото, и ѡметатъ господството	господството единагѡ бѡга
1 Тим 3:8	подобнѡ и дїаконите требва да са	сирѣчь да не са непостоянни въ дѡмата си

	честни, да не са <u>двоязычни</u>	
Деян 20:22	и сега ето, азъ свързанъ съ <u>дхатъ</u> , съ мисльта ѡхождамъ во Йерусалимъ	
Еф 6:18	молете се бгъ съ <u>дхатъ</u> оу секое време со секаква молитва и моленіе	оумнѡ – съ мисльта
1 Петр 2:24	който грѣхове те наши самъ понесе на тѣлото си на <u>дървото</u>	на кръстатъ
Деян 5:38	защото ако е ѡ чловѣците това измышленіе или това <u>дѣло</u> , то ще да се развали	работа
Мт 25:24	господи, знаехъ те че си чловѣкъ <u>жестокъ</u>	твърдь, сертъ
Деян 27:29	ѡ <u>задната страна</u> на-кораблятъ	въ греч. стои „ἐκ πρύμνης ῥίψαντες, което требваше да се преведе по славенски „ѡ кормы (корабля) вергше котвы, а не ѡ носа корабля” защото носъ корабля е преднята страна на кораблятъ, πῶρα, а πρύμνη е корма. каквото що стои и въ Марка гл. 4 стѣ 38 и не знамъ защо е тако преведена
Ап 10:4	<u>запечатай</u> това што говориха седемьте громове, и неписвай го	скрый, сохрани тайно
Деян 4:37	който имаше своя <u>земля</u>	люлка
Деян 26:17	като те <u>избавимъ</u> ѡ Иудейскіатъ народъ и ѡ язычниците въ които ще да те пратимъ	въ славенск. стои „нзнимаѣя, а въ еллинск. ἐξαιρούμενός σε” но въ единъ греч. преводъ стои „ἐκλέγων σε”, и въ сербското, я самъ те избрало” а въ дрѣгъ, θέλωσε ἐλευθερώσει, и въ русското, избавляя тебѣ” виждь прочее какво несогласіе есть въ преводѣхъ
1 Тим 5:9	а вдовица да се <u>избира</u> , която не е по долѣ ѡ шестдесетъ години	за различни должности
Деян 5:5	падна (на землята) и <u>издѣхна</u>	оумре
3 Йоан 1:7	защото заради неговото име са <u>излѣзли</u>	да проповѣдатъ еваггеліето

2 Петр 2:2	заради които и истинно пжть ще да се похвли	истинното ученіе
Мк 12:26	а за мертвите, защо воскреснватъ, не сте ли читали въ книгите Μωυσεωυ	въ греческото стои “ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως” единственнъ. и во влашкото такожде, а въ славенските, въ кннгахъ Μωυσεωυхъ, множественнъ.
Мк 12:16	чий е тоя образъ и надписа	това що выкаме по просто подпись. но подпись ѿ надпись различествѣ, защото подпись по гречески се выка ὑπογραφή, а надпись ἐπιγραφή, или ἐπανωγραφή по простъ. мы и за двете оупотребяваме, подпись, злоупотребителнъ, но требъва да го различаваме
Иак 2:6	не богатите ли ви стрвватъ насиліе , и влачатъ на сѣдилищата	ωзлобленіе – золѣмлякъ
Евр 13:15	чрезъ него прочее да преносиме бгѣ непрестаннъ жертва ѿ хвала	чрезъ Исуса Хрѣта
Гал 2:7	че е вовърено мене да проповѣдамъ еваггеліето междѣ необръзаните	язычниците
Деян 1:18	той прочее беше спечелилъ нива ѿ неправедна заплата	въ славенск. стои „сѣло” но понеже въ греческите преводы стои, χωράφιον, то есть нива, и въ тѣрското, тарла, затова и тѣка така се преведе. въ русското стои „пріобрѣлъ землю” во влашкото „царина”.
1 Кор 10:1	защото отцыте наши беха сичките подь облакъ	подь облакъ ходили
Гал 2:7	каквото на Петра междѣ обръзаните	іѣдите
Евр 2:10	защото требъваше онъ , заради когото е, и чрезъ когото е сичкото	сирѣчь Бгѣ
Мт 21:2	идете въ селото, щото е срещъ васъ, и абіе ще да намерите ослица привѣрзана, и ждребче съ	въ словенското стои такъ „осля привязано, н жрѣбя съ нимъ” а въ сапновыятъ преводъ „магарица привѣрзана, и мѣле съ нея” и

	нея: ѿвѣржете и доведете ми ги	колкото за магарицата нека бѣде, защото ослица по славенски значи магаре, неопределенно мъжеско ли, или женско, а ослица, определенно значи магарица, но мълето не знамъ ѿ гдѣ го е истолкъвалъ. Той говори, защо четирите евангелисти е превель ѿ еллинскѣа языкъ, а нито въ еллинск. πῶλος, нито въ простогреч. πωλάριον, нито въ словенск. жребя, нито въ влашко мѣнзл, не значи мъле. Секой знае, защо мъле се выка по славенски мѣскъ (което по простѣ говориме мъска), гдѣ му е тамо мѣскъ или ἡμίονος по еллински, или μυλάριον по гречески, види се да се е усрамилъ да го пише магаре, и затова го е ѿставилъ мъле и за магарицата какво ли не го е досрамело
Мт. 7:25	и надпаднаха на оная къща, и не падна, защото беше ѿснована на каменъ	защото беше темельо и на каменъ
Деян 13:6	и като пройдоха сичкѣатъ ѿстровъ дори до пафа	адата къбраска
2 Кор 11:18	защото мнозина се хвалять по плоти	по внѣшните дарбы
Евр 2:14	(сичките во обще) дѣца иматъ плоть и кровь	смертно тѣло
Мк 2:26	и хлѣбовете на- предложенїето изеде, които немаше власть дрѣгъ да ѣде, токмо самите Іереи	хлѣбовете на-предложенїето значи, което що говориме сега въ новыатъ завѣтъ, просфорыте за лѣтѣргїата. или за проскомидїата. каквото що стои и въ греческ. τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως защото πρῶτεςις у грецыте и сега въ церквата се выка жертвенико, сир. проскомидїата, гдѣто се предлагатъ хлѣбовете (просфорыте)
Деян 6:1	защото се презираха вдовыцыте имъ въ катадневното слагѣванїе	немареха ги – негледаха ги
1 Кор 14:1	дрѣште се за любовъта, и желайте съ ревность (да имате и) дѣховныте (дарованїя): а най вече	да проповѣдвате съ ѿдѣшевленїе

	да <u>пророчествувате</u>	
Мт 26:68	<u>пророчестввай</u> ни Хрїсте, кой е щото те оудари	оугади намъ
Деян. 1:20	защото е писано въ <u>псаломската книга</u>	уалтиратъ
1 Кор 16:8	а во ефесъ ще да седимъ до <u>пяддесятница</u>	до сошествїя ст̄агw д̄ха
Фил 3:2	вардете се w̄ псетата, вардете се w̄ зльте <u>работнѣци</u> , вардете се w̄ (лжливото) wбръзанїе	проповѣднѣци
Деян 23:7	и като рече това, произыде <u>раздоръ</u>	раздранїе, сир. когато се раздвои едно общество, или соборъ на два тарафа, и едните едно говоратъ или искатъ, а дрѣгите дрѣго, <u>σχίσμα</u>
Фил 1:10	молимъ те за сына моего онисїма, когото <u>родихъ</u> въ оковыте мои	приведохъ въ хрїстїанската вѣра
1 Тим 1:4	и да не внимаютъ въ басни, и въ <u>родословїя безконечни</u>	на-Иисуса Хр̄та
1 Кор 14:33 Тит 2:3	каквото (що се види) въ сичките церкви на <u>свѣтїте</u>	на-хрїстїанете
Юда 1:8	и (не боят се) да хвлатъ <u>славьте</u>	истинните = несъмнѣните мнѣнїя, въ които имаме нїе православните за Ангелите. или, властите и началството на-Ангелите, и на дѣховните челоуѣцы
Евр 10:25	и да не вставяме общото наше собиранїе, каквото иматъ обычай нѣкои	сирѣчь церковното
Мк 16:2	и многw ранw въ една w̄ <u>свѣтѣте</u> дойдоха на гробатъ	въ греческ. стои такw преведено. καὶ πολλὰ πρωτὶ ἀπὸ τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος, сирѣчь, и много ранw w̄ первыатъ (день) седмични. а во влашкото такw. зїѡа тѣ динь тѣю а съптѣмжнїй, сир. в денѣтъ, който е w̄ напредъ на седмицѣте

Мк 16:9	а като воскресна Исуса въ оутринята <u>въ первата свѣбѣта</u>	и така е преведено въ греч. τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος, сир. въ первый (день) на- седмицата, защото въ еллинското стои, πρώτη σαββάτου , което се преводи на славенски, въ первый свѣбѣты, сир. въ первый день на-свѣбѣтата, то есть на- седмицата. защото свѣбѣта беше въ ветхѣатъ законъ, каквото що е недѣлята въ новыатъ, и во влашк. такъ.
2 Сол 2:3	докле по напредъ не дойде ѡстѣпленіето, и не появи се человѣко на беззаконіето, <u>сыно</u> <u>на-погыбельта</u>	в полето срещу стиха: зри ѡ антихрѣсътъ
1 Кор 2:9	онова щото око не е видело, ни оухо чѣло, нито на <u>сърцето</u> на- человѣка не е дошло	на умѣтъ
Еф 4:12	за созданіето на <u>тѣлото хрѣтово</u>	на-церквата
Мт 23:5	и разширѣвать <u>хранилищата</u> свои, и праватъ голѣми рѣжавите и польте на-дрехите си	въ рѣсското стои истолкѣвано такъ въ назначеніето „повѣзки на лбу и на рѣкахъ съ словами изъ закона”
Деян 9:20	и абіе проповѣдаше <u>хрѣста</u> на соборищата	въ славенск. вмѣстѣ хрѣста стои, Исуса
2 Кор 5:17	защото който (живѣе) во <u>хрѣта</u> , той е ново созданіе	който е станал хрѣтіанинъ
2 Кор 12:2	знамъ человѣка во <u>хрѣта</u>	хрѣстіанина – който е слѣжителъ хрѣтовъ
1 Кор 12:12	а сичките удове на-едното тѣло, макаръ и да са много, пакъ са едно тѣло: така е и <u>хрѣтосъ</u>	то есть церквата хрѣтова
1 Кор 13:9	защото (ніе) ѡ <u>части</u> знаеме, и ѡ части пророчествѣваме	не совершеннѣ
1 Кор 10:13	дрѣго искѣшеніе іоше не вые постигнало, ѡсвѣтънъ <u>человѣческото</u>	обыкновенно
Деян 5:11	и быде големъ страхъ на сичката	сир. на сичките върни

църква

3 Йоан 1:6	они свидетелствоваха предъ <u>църквата</u> за твоята любовъ	предъ собранїето
Рим 16:4	(които си тврїха <u>шіите</u>) за мойатъ животъ	главите
Мк 14:51	и фанаха тогава <u>юноша</u>	въ греческите изданїя, и во влашките стои такъ „καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι, въ простогреч. καὶ τὸν ἐπίασαν οἱ νέοι” сіестъ, и ѱша того юноши, и фанаха го юношите” а въ славенските такъ „н ѱша того юношѣ” не знамъ защо ли не согласувать

2. На цели изрази и стихове

Мт 20:13	прїятелю, не ти стрввамъ обѣда: не пазари ли се мене за единъ пѣнязь	неправда
Мт 25:30	тамъ ще да бѣде плачь и скърцанѣ на-зѣбите	тѣка въ славенското стои и това “а като говореше тѣна, нзвыка, конто нма оушн да слыша, нека слыша”, а въ греческото, и въ влашкото го нема. а въ рѣсск. стои съ вмѣстительная
Мт 27:35	и като го распеха, раздѣлиха дрехите мѣ, и фѣрлиха жребїй: (за да се исполни реченото чрезъ пророка: раздѣлиха междѣ себе дрехите ми, и за облеклото ми фѣрлиха жребїй)	въ тоя за стїхъ, това щото е заградено съ вмѣстительная въ славенското евангелїе го нема
Мт 27:56	въ които беше Марїа магдалина, и марїа ѱкввовата и Івсїевата майка, и майката на-сыновете Зеведеови	въ нѣкои славенски евангелїя стои такъ “н μαρία Ἰσκωβλα: н ἰωσὴν μητρὸς” сирѣчь, и марїа ѱкввова: и на ἰωσὴν майка мѣ, но не е право. защото въ греческото стои “καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μητήρ” каквото и тѣка що се преведе. и въ рѣсското е така
Мк 1:34	и исцѣли мнозина, които страдаха злѣ ѿ секаквы болести: и много дѣаволы изгна, и не вставяше ги да говорятъ, защото знаеха че е	въ славенските изданїя стои “ѱкв въдѣхѣ его хрїста свѣче” но въ еллинските, и въ простогреческото, и во влашкото не се намира хрїста свѣца, но токмо “ѱкв въдѣхѣ его,

	Христосъ	ὅτι ἤδεισαν αὐτόν” а въ рссск. е заградено съ вмѣстительная.
Мк 5:14	а свиняреге побѣгнахы, и ѿидоха та казаха въ градѣтъ, и въ селата	въ греческото стои “καὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ χωράφια” каквото шо го е превель и Сапьяновъ “въ градѣтъ и въ нивите. но мене ми се види странно да го ѡставиме такъ защото и в рссск. стои преведено въ городѣ и по деревнѣмъ, и во влашкото “а четате, ши а сате” сирѣчь, въ градѣтъ и въ селата, а не въ нивите. и на дрѣги мѣста, въ тоя евангелистѣ така е преводено “въ нивите, но не е твѣрде добро
Мк 5:29	а тоя часъ престана теченіето на-кръвѣта и: усети въ тѣлото си, защо исцѣлѣ ѿ болестѣта си	въ славенското стои “исцѣлѣ ѿ ранѣ”, но въ еллинското ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος, сир. исцѣлѣ ѿ бича, бичъ же метафорически значи наказаніе, зато въ простогреческото е преведено такъ ἰατρεύθη ἀπὸ τὸ βάσανον ἐκεῖνο” сир. исцѣлѣ ѿ оная мѣка. и по добре бѣше нашето да се преведе такъ “и исцѣлѣ ѿ наказаніето си. но и болестѣта, и раните, и мѣката, се са за наказаніе на челоѣка.
Мк 6:33	и видѣха ги народите като ѿиваха, и познаха го мнозина	сирѣчь Исуса. въ славенските изданія стои такъ “н познаша нхъ мнози”, но въ еллинските и въ простогреческото, и въ рссското, и въ влашкото, стои “καὶ ἔγνωσαν αὐτόν” и познаша его, сир. Исуса. затова се преведе и тѣка така
Деян 2:43	големъ страхъ бѣше на сичките нихъ	въ славенските изданія стои въ тоя 44 стіхъ слѣдѣющее „страхъ же велѣн вѣше на всѣхъ нхъ” което въ никое греческо изданіе не се намира, нито въ нѣкой преводѣ. но тѣка се преведе като шо е въ славен.
Деян 3:26	за да се ѿвѣрнете и вые секой ѿ вашите злобы	въ греческ. стои „ἀπέστειλεν αὐτόν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν” а въ славенск., посла его благославѣща васъ, во еже ѿвѣратити ся вамъ комѣждо, ѿ злѣбѣ вашнхъ. но споредъ греч. требѣваше да се преведе

		<p>такъ „внегда ѿвращати ся вамъ... комѣждо ѿ злѡбъ вашихъ” каквото що стои и въ единъ греч. преводъ такъ „διὰ τὰ σὰς εὐλογίῃ, ὅταν καὶ σὰς ἀποστραφῆτε ἀπὸ τὰς κακίας σας”</p>
Деян 4:25	(ты) който си реклъ (съ дѣха сѣаго) чрезъ ѡустата на давіда (отца нашего)	<p>въ тоя 25 стѣ въ греч. изданія нема тѣ двѣте вмѣстителны „(съ дѣха сѣаго), и (отца нашего)” но понеже ги има въ славенските ѡставиха се и тѣка. и въ никои дрѣги преводи не се намиратъ</p>
Деян 5:24	като чѣха тѣя словеса архіереата и начальнико на-стражата церковна, и дрѣгите первосвѣщенници, почѣдиха се за нихъ	<p>въ греческ. изданія стои такъ „ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὁ τε ἱερεὺς καὶ ὁ οστρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς” а въ слав. ѡкоже слышаша словеса сѣя архіерен же и воевода церковнын и первосвященници, и проч. тѣка се преведе като славенското</p>
Деян 7:3	излѣзни ѿ землята си и ѿ роджтъ си, (и ѿ домжтъ на-отца твоегѡ)	<p>въ греч. изданія нема „и ѿ домжтъ на-отца твоегѡ”</p>
Деян 7:42	и предаде ги да сляжатъ на небесното воинствѣ	<p>к’рското стои „допство и (сир. бѣгъ) да сляже небеснымъ свѣтиламъ,</p>
Деян 8:39	а когато излѣзоха ѿ водата, дѣхъ гденъ грабна філіппа, и не виде го вече енѣхо: и ѿвиваше си по пжтатъ съ радость	<p>тоя 39 стѣхъ въ словенск. такъ стои „егда же нзыдоста ѿ воды, дѣхъ сѣгын нападе на каженика. аггль же господень восхити філіппа, а въ греч. ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἤρπασεν τὸν Φίλιππον, и проч. тѣка се преведе като греч.</p>
Деян 10:6	а той ще да ти каже що треба да правишь, (да се спасешъ ты и сичкѣо твой домъ)	<p>въ тоя стѣхъ това що е во вмѣстителната, въ греч. изданія го нема</p>
Деян 11:17	понеже прочее бѣ имъ даде равень даръ, каквото и намъ, защото повѣроваха въ гда нашего иисуса хрѣта, кой бѣхъ азъ да можемъ да забранимъ бѣа	<p>тя стѣхъ въ греческ. такъ е преведенъ „ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδίαν χάριν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπειδὴ ἐπίστρευται εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν” καὶ κτλ. каквото и тѣка що се преведа. а въ русск. сербск. влашк. и тѣрскіатъ преводы стои такъ „понеже бѣ даде имъ равень даръ, каквото и намъ които</p>

		повѣрвахме” и проч.
Деян 13:36	защото давидъ като послъжи на божіето изволеніе во своето време, престави се, и положи се при отцыте си, и виде истлѣніе	тоя стіхъ въ славенск. такъ стои „Давїдъ бо своемъ родѣ послуживъ бжїемъ совѣтомъ, оуспе” и прѣч. а въ греч. такъ „Δαυїδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ θεοῦ βουλῇ ἐκοιμήθη καὶ” и прѣч. требваше прочее славен. да се преведе такъ. давидъ бо въ родѣ своемъ послъживъ бжїемъ совѣтѣ, оуспе, и проч. каквото що стои въ греч. преводи, и въ русскїать, и во влашкїать, и въ дрѣги а въ сербскїать като славенското е пре...
Деян 14:10	рече съ големъ гласъ: (тебе говоримъ, съ името на-Иисуса Христа) стани на нозете си правъ	въ греческите изданїя нема това що стои во вмѣстительныаъ знакъ, а въ славенските го има безъ вмѣстительная
Деян 14:18	едва предъмаха народатъ да имъ не колятъ жертва (но да си иде секой оу дома си и като седеха тамъ и учеха)	и това заграденото въ вмѣстительната нема го въ греческ. изданїя, а въ славенските го има
Деян 14:19	дойдоха нѣкои ѿ антїохїа и ѿ Иконїа ївдеи, (и като проповѣдоваха они дерзновеннѣ, тїа нагласиха народатъ да се вставатъ ѿ нихъ, и говореха защо они нищо не казвватъ правъ, но се лъжатъ)	и въ тоя стіхъ заграденото съ вмѣстительная нема го въ греч. изданїя
Деян 15:4	какви чюдеса сотвори бгъ чрезъ нихъ, (и каквѣ ѿвори на язычницыте вратата на-вѣрата)	и това заграденото въ вмѣстит. въ тоя стіхъ, въ греч. изданїя го нема
Деян 15:20	и ѿ блвдъ, и ѿ оудавено, и ѿ крѣвь (и онова што не имъ е драго, да го не чинатъ дрѣгимъ)	и въ тоя стіхъ това вмѣщеното въ вмѣстительната нема го въ греч.
Деян 18:18 32а	а Павелъ седе тамъ іоще нѣколко време, и като се прости съ братїята, ѿплыва въ сѣрїа, (и съ него акѣла и прїскїлла) като си встриже главата (по напредъ) въ градъ Кенхрея: защото имаше такова ѿбѣщанїе	въ греческите изданїя тоя стіхъ стои такъ „τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς, εἶχεν ψὰρ εὐχὴν” което е преведено въ единъ греч. преводъ така „ἔπειτα ἐχαίρητησε τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Συρίαν, καὶ ὁμοῦ μὲ

αὐτὸν ἢ Πρίσκελλα καὶ ὁ Ἀκύλλας, ὁ
ὁποῖος ἔκοψε τὰ μαλλία τοῦ εἰς τὰς
Κεγχρεαῖς” ὡς εἶπεν ὑβὸ ἡβηὴν εἶς, ἡκωὴν
не павель...

Деян 21:16	и дойдоха съ насъ и нѣкои ѡченицы ῶ кесарѣа, и водеха съ себе си и едного челоуѣка у когѣто щехме да живееме, името мѣ Мнасиѡнъ Куприянинъ, ветхъ ученикъ	в русскѣятъ и въ сербскѣотъ преводъ тоя стѣхъ така е преведень „и дойдоха съ нѣкои ѡченицы ῶ Кесарѣа, и заведоха ны кодъ едного ветхаго ѡченика, ... у когѣто щехме да живееме” и негли тоя раззмъ е по правъ, защото въ еллинското стои такъ „συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ’ ᾧ ξενισθῶμεν” сирѣчь ἄγοντες ἡμῶς παρ’ ᾧ ξενισθῶμεν, а грецыте са го превели така „ἄγοντες ἐκῆνον, παρ’ ᾧ ξενισθῶμεν” а въ славенското стои „ведѣще съ собою”
Деян 22:5	ῶ които и писма земахъ къ братѣята	въ тоя стѣхъ славенскѣо преводъ не согласѣва съ греческѣятъ
Иак 1:18	ῶ самата си воля породи насъ со <u>словото на-истината</u>	со священното еуаггелѣе
Иак. 2:23	исполни се писанѣето което говори повѣрова Авраамъ на бѣга	сирѣчь повѣрова Авраамъ на бѣга, когато мѣ рече да принесе на жертва сына своего Исаака
Рим 14:23	След 23 стих в полето стои:	въ греческите, и въ влашкото, и въ тѣрското само до 23 стѣхъ има въ тия глави
Гал 1:8	анаѣема да бѣде	ῶлѣченъ ῶ церквата
Гал 1:16	ῶ онѣй часъ не допытахъ се съ плоть и кровь	съ челоуѣцы
Гал 3:21	защото ако быде даденъ законо, <u>който можеше да дава животъ</u> во истиннѣ правдата щеше да е законать	да направи добродѣтеленъ
Евр 2:8	но сега не видиме юще, защо мѣ е сичко покорено	на челоуѣка сирѣчь
Евр 11:2	защото чрезъ нея са прѣяли свидѣтелство старовременните	прославили са се

Ап 1:3	блаженъ, който прочита, и онія, които слъшатъ словесата на-това пророчество	въ еллинското стои множественно така “καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας καὶ τηροῦντες τα, ἐν αὐτῇ γεγραμμένα” и въ сичките други преводи така е преведено, а въ славенското единственно стои така “слышаціи слова пророчествія, и соблюдающіи писаная въ немъ” споредъ славенското е преведено и русското
--------	---	---

Цитираните бележки свидетелстват и за непосилния, денонощен и упорит труд на Неофит Рилски по превода на Новия завет (направен само за две години – 1835-1837 г.), както и за качеството на този крупен и впечатляващ за времето си филологически опит.

Бележките са разположени неравномерно по страниците на ръкописа. По тях е видно, че най-голямо внимание е отделено при оформянето на превода на Евангелията от Матей и Марко. В тях обикновено основният библейски текст е изписан чисто, без излишни задрасквания и корекции. Същевременно изобилстват от пояснения на отделни думи, на словосъчетания, на изрази и цели стихове, докато в текста на Откровението преобладават предимно бележките с лексикални разночетения, а тълкувания на определени стихове почти няма (само примерът от Ап 1:3 в V-та таблица). Ръкописът с Деянията на апостолите също започва с многобройни бележки под линия, които постепенно намаляват, започват да преобладават уточненията с екзегетическо съдържание, а корекциите в основния текст на книгата непрекъснато се увеличават. При апостолските послания текстът вече е почти изчистен, бележките са спорадични.

В преводаческата си дейност Неофит Рилски се е ръководел основно от превода, направен от елински на гръцки език от митрополит Иларион, от славянската Елисаветинска библия и от по-стари славянски ръкописи. Непрекъснато е сверявал текста и с цяла сбирка от евангелия на достъпните му езици: старо- и новогръцки, руски, сръбски, български (преводът на Сапунов), влашки, турски език.

На предната корица на първата тетрадка (№ 235б), съдържаща Евангелията от Матей и Марко, стои надпис – „1835 Септември 15. въ Габрово село”. А от вътрешната страна на корицата е добавена следната бележка от Неофит Рилски:

“Читателю благосклонный! Колкото назначенія ще ѹвидишь въ настоящіятъ преводъ, вмѣни ги като че ги нема со всѣмъ, защото не са писани съ намѣреніе да изслѣдвватъ и да разсѣждаватъ несогласіето между преводите и между первообразните текстѣ (ἔπαρε τῆς βλασφημίας), въ които разницата сравняема една съ друга ничтоже значи, и никакъ вредъ дѣшевный не производи благоразмному читателю сей или оный текст, който съ вниманіемъ, съ благоговѣніемъ и страхомъ божіимъ чете защото разницата е въ неважни вещи каквото що види всякъ любопытен, а назначиха се само за едно любопытство и за изявленіе по кой текст е послѣдовалъ по болшей части настоящій превод, тѣмже ѿнюдъ несмущайся зряще толика назначенія, но мни я яко несществующа ѿнюд, акоже и въ печатномъ несществууютъ. Преводчикъ.”

ЛИТЕРАТУРА

Братанов 1994: Братанов, И. Предаване на антропоними в Неофитовия превод на новозаветните исторически книги. // Научни трудове на ВТУ „Ангел Кънчев” – Русе. Т. 35, сер. 9, 5. Русе, 1994, 36 – 42.

Братанов 1996: Братанов, И. Три решения в Неофитовия превод на Новия Завет. // Библия, фолклор, литература. Велико Търново, 1996, 95 – 104.

Вълчанов 1981: Вълчанов, Сл. Към въпроса за българския превод на Новия Завет от йеромонах Неофит Рилски – исагогически анализ (По случай 100 години от смъртта му). // Духовна култура, № 5, 1981.

Вълчанов 2001: Вълчанов, Сл. Библейското дело в България – история, традиции и значение. // Православие. 2001 – <www.pravoslaviето.com/bible/docs/prevodi/biblejskoto_delo_v_bg.htm>

Донев 2004: Донев, Д. История на българската Библия // “Евангелски вестник”, 30. 04. 2004 г. – <http://www.evangeliskivestnik.net/statia.php?mysid=37>; вж. още и История на българската Библия – II. // Point of View. 2006 – <www.point-of-view.org/?p=30>.

Иванова 1995: Иванова, Д. Неофитовият превод на Новия завет (с оглед на текстологичните му особености). // Български език, 1995, № 3, 237-245.

- Иванова 2002:** Иванова, Д. Традиция и приемственост в новобългарските преводи на Евангелието (Текстология и език). Пловдив, 2002.
- Иванова 2006:** Иванова, Д. Неофитовият превод на Новия завет в контекста на книжовноезиковите процеси през Възраждането. // Литература в дискусия. II. Съст. Тачева, Ел. Р. Хаджикосев, А. Вачева. Варна, LiterNet, април 2006. <www.liternet.bg/publish17/d_ivanova/neofitoviat.htm#1>
- Кювлиева-Мишайкова 1995:** Кювлиева-Мишайкова, В. Неофит Рилски и Найден Геров в историята на българската лексикография. // Български език, 1995, № 1, 3-8.
- Марковски 1927:** Марковски, Ив. История на българския синодален превод на Библията (с оглед към българските преводи в миналото). // Годишник на Софийския университет, Богословски факултет. София, 1927, 1-58.
- Милева 1927:** Милева, Р. Новобългарски преводи на библейските книги. София, 1927.
- Младенов 1975:** Младенов, М. Сл. Из историята на българската диалектология. Неофит Рилски – родоначалник на българската диалектология. // Български език, 1975, № 6, 526-532.
- Ненкова 1976:** Ненкова, П. Към въпроса за обогатяването на книжовната лексика у Неофит Рилски. // Български език, 1976, № 1-2, 131-133.
- Петрова:** Петрова, Л. За ръкописното допълнение на “Болгарска граматика” от Неофит Рилски. // Bibliotheca Slavica – http://www.libsu.uni-sofia.bg/slavica/bolg_gram_petkova.html#footnotes.
- Първев 1975:** Първев, Хр. Очерк по история на българската граматика. София, 1975.
- Радкова 1975:** Радкова, Р. Неофит Рилски и новобългарската култура. София, 1975.
- Снегаров 1959:** Снегаров, Ив. Принос към биографията на Неофит Рилски. София, 1959.

¹ Текстът се препечатва от електронното издание LiterNet, нанесени са и допълнителни редакционни бележки от автора.

² Библия, сиреч Свещеното писание на Ветхий и Новий завет. Вярно и точно преведено от първообразното. Цариград, в книгопечатницата на Н. Бояджияна, 1871. – Дело на преводаческа комисия, която включва американските мисионери методисти Алберт Лонг и Илайас Ригс, възрожденските книжовници Петко Славейков, Константин Фотинов и Христофур Костович (Сичан Николов). Вж. по-подробно при Сл. Вълчанов (Вълчанов 2001) и Д. Донеv (Донеv 2004).

³ Опити да се преведе на новобългарски език Светото писание има и преди това. Първият превод е от 1823 г. и е на архимандрит Теодосий Бистрички. Той е осъществен с подкрепата на Руското библейско дружество. Издадено е само Евангелието от Матей. Когато обаче преводът е изпратен за одобрение в Санкт Петербург, там той е приет за неудачен и впоследствие е унищожен. През 1828 г. в 1200 екземпляра е издаден преводът на четирите евангелия, дело на П. Сапунов и отец Серафим. П. Сапунов възнамерявал с приходите от продажбите да осъществи докрай превода на Новия завет, но поради допуснатите грешки и неточности, това не става. – вж. по-подробно: Иванова (2002, 34-39); Енциклопедия на Българската възрожденска литература. Велико Търново, 1997, 48-51, както и в посочената там литература.

⁴ Новъиъ завѣтъ Господа нашегѡ Іисуса Хрїста. сега Ново преведенъиъ ѿ Славенскагѡ на Болгарскъиъ азъкъ ѿ Неофита Іеромонахъ П. П. Ръльца. Н с прилежаніемъ прегледанъ и одобренъ ѿ преосвященъишаго н премъдрагѡ Мнтрополнта Терновскагѡ Г. Г. Надрїона. Въ Смирнѣ. Въ типографїи А. Даміанова н содръжества.

⁵ През 1835г. в Крагуевац излиза от печат “Българска граматика” от Неофит Рилски. Това е първата системна българска граматика, която се приема за начало на новобългарската граматична традиция и под чието влияние се развива българската учебна граматична литература през първата половина на XIX в. Граматиката е съставена като помагало, предназначено за обучението по български език в първото новобългарско училище в Габрово. Тя се ползва като учебник в почти всички български училища през 30-те години на XIX в. – вж. По-подробно при: Първев (1975, 10-11) и Лиляна Петкова.

⁶ Темата е разработвана в докладите: Трифонова, И. За новобългарския превод на Апокалипсиса от Неофит Рилски. Доклад, четен на Кирило-Методиевски четения, посветени на 100-годишнината от рождението на проф. Кирил Мирчев, Катедра по кирилометодиевистика, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски”. София, 16. 05. 2002; Трифонова, И. Към историята на българската лексикология (преводческите бележки на Неофит Рилски в ръкопис № 235 в ЦИАИ)”. Доклад, четен на XI пролетни четения на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”, Регионален исторически музей – Русе. Русе, 16. 05. 2009.

⁷ Вж. горепосочената литература по въпроса.